

Проф. Д-р Блаже Китанов

Асс. М-р Ирена Китанова

Интерпретација на лирската песна во IV и V одделение

Лирската песна е литературна форма која се вбројува во лирскиот род. Лириката изразува чувства. Чувствата ни ги претставува во зборови лирското Јас во песната. Лирското Јас ги изразува човечките чувства, пеејќи за љубовта, за тагата, за радоста, за сомнежот, за несреќата, за недовербата, за омразата, за љубомората.....за се што може да се најде во срцето на едно човечко суштество. А честопати, тие- човечките чувства, во поезијата им се препишуваат и на неживите предмети и појави, им се препишуваат на растителниот и животинскиот свет. Но, секогаш во тие изразени чувства се наоѓа лирското јас кое, всушност, со грижата на поетот/авторот ги изразува тие чувства во зборови.

Љубовта е можеби нај опеаното човечко чувство во поезијата. Љубовта е најважното чувство во животот на еден човек, па оттаму доаѓа и заинтересираноста на поетите за неа. Бројот на песните посветени на ова чувство се зголемува и поради тоа што љубовта е и најразнообразното, најбогатото чувство во животот на човекот. Човекот го запознава светот, расте и созрева низ развивањето на својата способност за љубовта, низ односот со другите човечки суштества, низ односот со сите живи и неживи нешта кои го сочинуваат светот.

Кога ќе речеме љубов, можеме да помислиме на различни нешта: можеме да помислиме на љубовта на родителот кон неговото дете, на љубовта на детето кон родителот, на љубовта на возрасните што ја чувствуваат еден кон друг, на љубовта кон пријателот, на љубовта кон татковината, на љубовта кон знаењето, љубовта кон природата, љубовта кон мирот, слободата.....Постојат, навистина многу видови на љубов, и сето тоа само ја збогатува литературата, а особено лириката, бидејќи токму таа се прави на тој начин што ги изразува чувствата.

Во животот на детето се јавува прво љубовта кон родителот, кон најблиските со кои живее во едно семејство. Најчесто во составот на семејството влегуваат и бабите и дедовците, но честопати има и други роднини (тетки, стриковци, вујковци, братучеди...). Низ односот со членовите на семејството детето, всушност ги запознава другите луѓе кои му се, всушност слични. Споредувајќи се со нив тоа расте и го запознава светот.

Во наставната програма по литература за IV и V одделение се наведени задачите кои наставникот ги остварува/реализира на часот за интерпретација на лирска песна. На ова треба да се додадат и оние задачи кои се остваруваат во наставата по литература воопшто:

- Забележување, одредување на времето и дејството;
- Забележување и сфаќање на основната мисла на текстот.

Интерпретацијата на лирската песна во IV и V одделение продолжува на она што е остварено во претходните три одделенија:

- Строфата како збир на стихови
- Разликите помеѓу прозата и стихот.

Структурата на процесот за/на школската/училишната интерпретација на лирска песна

Современата методика на наставата по литература ја развила структурата на часот по интерпретација (училишна) на лирската песна потпирајќи се на ориентацијата и постигањата во науката за литература и уважувајќи ја положбата на учениците во наставниот процес кој го воспоставила актуелната педагошка теорија и пракса. Тоа значи дека во структурата на часот се одразени фазите на интерпретативниот процес:

- Доживувачкото-спознајна (сознајбена) мотивација,
- Интерпретативното читање,
- Искажување (изразување) на доживувањето на песната,
- Поделба/анализа (расчленување) на песната,
- Синтеза,

а, со различни наставни активности и форми на работа (доживување на песната, интерпретативно читање, насочено читање, усмено и писмено поставување или решавање на задачите, самостојно кратко излагање на учениците, излагање на наставникот, толкување, работа на текстот, работа со учебникот, набљудување/разгледување на ликовните дела, слушање на музички дела и радио емисии кои се однесуваат на песната што е предмет на интерпретација, гледање на телевизиски емисии...) ученикот е поставен во средиштето на наставниот процес како активен чинител во сите етапи на часот за интерпретација.

Интерпретацијата на лирската песна е креативна постапка која ги ангажира творечките потенцијали на сите учесници во процесот на интерпретација. Затоа многу е важно секој наставник интерпретатор творечки да го креира наставниот час, а тоа значи дека часовите ќе се разликуваат толку колку што се различни и песните кои ќе се интерпретираат (колку автори-толку песни).

Сето тоа го чини без предметно секое настојување да се развие единствената структура на наставниот час за интерпретација на лирска песна. Затоа, ако не смее да има шаблонски пристап во работата, тогаш тоа е наставниот час за интерпретација на литературен текст, а првенствено пред се интерпретација на лириката. Меѓутоа не би било добро кога не би се респектирале и творечки применувале сознајбите и решенијата што ги

развила методиката на наставата по литература и ги проверила во наставната работа потпирајќи се на достигнувањата на современата наука за литература и настојувањата на актуелната педагошка теорија и пракса. Така ќе се избегнат одредени лутања и разновидни промашувања, застранувања во постапките и конечниот резултат во интерпретацијата. А сето тоа претставува потенцијална опасност на секој час за интерпретација на лирска песна.

Во наставниот час за интерпретација на лирска песна се наоѓаат/присутни се следните етапи:

- Вовед – етапа од часот во која се остварува доживувачкото – сознајбениот контекст и се развива мотивацијата за песната,
- Цел на часот (воспитно-образовна) / најавување на песната
- Интерпретативно читање на песната
- Пауза при читањето
- Искажување/изразување на доживувањето, впечаток на песната
- Поделба/анализа на песната
 - Јазична
 - Етичка
 - Естетска
 - Создавање на поетска слика, поделба
- Повторување (вежби)
- Задачи за самостојна работа на учениците.

Наставникот како интерпретатор творечки ги подготвува одделните фази на наставниот час прилагодувајќи ја нивната содржина, тек и траење избирајќи форма методи на работа согласно одликите на песната која има намера да ја интерпретира. Во оваа проценка, секако, ќе влезат уште некои елементи (состојбата во одделението, наставната опрема, личните склоности/способности на интерпретаторот и др.) кои во одреден опсег можат да влијаат на квалитетот и резултатите на интерпретацијата.

Современата психологија го одвлекува значењето на мотивацијата во наставата. Часот за интерпретација на песната исто така почнува со развивање на психичката подготовка на учениците т.е создавање на релевантна атмосфера, упатства, информации, доживувачко сознајбен контекст за доживување и разбирање на лирската песна. Притоа мотивацијата треба да се насочи и димензионира така што нејзините основни обележја будат во целост/целосно во корелација со природата на лирскиот дел што ќе се интерпретира на часот.

Важен чекор во процесот на интерпретација на песната е интерпретативното читање, таквото читање “ кое ја толкува и емоционалната (афективната, чувствителна) содржина на читаниот текст“ (Крунислав Прањиќ). Затоа ова читање наставникот ќе го подготви темелно и сам интерпретативно/изразно ќе ја прочита песната во одделението зашто се смета дека во тој случај учениците ќе можат подобро, подлабоко да ја доживеат и ќе стекнат на тој начин цврста основа за активно соучество/делување во остварување на наредните фази на интерпретативниот процес.

Анализата/расчленувањето на песната почнува од/по впечатокот/доживувањето што го предизвикала. Со одбрани методички постапки наставникот внимателно ги поттикнува учениците, одмерената емоционална пауза, усно или писмено да го изразат/искажат доживувањето. На тоа ќе се потпре настојувањето во песната да се откријат оние елементи што го предизвикале доживувањето. Така, првото силно доживување станува основа/ појдовна основа за подлабоко расчленување/анализа на структурата на лирското дело: од емоционалната основа се раѓа рационалниот пристап кон песната.

Поетските вредности на делото учениците ги откриваат и создаваат активно учествувајќи во анализата. Во таа фаза на интерпретативниот процес поетското уметничко дело се дезинтегрира и се согледуваат естетските и други вредности на деталот во контекстот на целината (поетска слика, мотивот, идејата, ритмот, звукот, емоционалната структура на песната...), стремејќи се секогаш кон тоа на учениците да им се помогне во откривањето на вистинските вредности на музиката. Секој критички пристап, секоја интерпретација внесува во разговорот за делото нешто што во неговиот текст не е додржано, интерпретацијата, толкувањето на делото токму затоа настанува во разговорот за делото секогаш да се воведат нешто што во текстот на делото не е содржано за да може, по мислењето на интерпретаторот да се објасни она што со самиот текст не е доволно јасно протолкувано (Светозар Петровиќ). Токму затоа во делото мора да се пронаоѓа она што интерпретаторот за него го тврди.

Последната фаза од интерпретацијата е синтезата. Така кругот се затвора: поминат е пат од целината кон деловите, а од нив пак кон целината. Без тоа, т.е. без напор пак да се воспостави интегритет на поетското дело не би смеел да заврши ниту еден наставен час по интерпретација (училишна). Се очекува дека доживувањето на песната сега ќе биде поинтензивно, рецепцијата потполна.

И на крајот од низата на прашања за интерпретација на училиштето што овде ги зафаќаме површно, треба да се нагласи/истакне дека “ интерпретаторот, толкувачот на дело имаме причина да бидеме дури кога ќе веруваме/ ќе сме сигурни дека во делото постои смисла која секому на прв поглед не му е јасно, а ние умееме да ја протолкуваме“, (Светозар Петровиќ). Со тоа уште еднаш е нагласена/истакната и вредноста на сестраната подготовка на наставникот интерпретатор за часот по интерпретација на песната. Како можен пример за интерпретација на лирска песна ја презентираме песната “Љубов“ од Матеја Матевски:

ЉУБОВ

Високото небо ми чади
над сниски грмушки

гората ми гори во ширни одаи

По папрадишта по пепелишта
ми се растрчало ми се распасало
јато кладенци

Ај што пилци во росите
ај што змии во пазувите
од камен

Што ме гледаш што ме жалиш
од горни одаи
од вишни прозорци
Јаболко јас ти фрлам
камен пречекуваш
јас закован за ограда
ти врзана за прозорец

Гората ми гори во шумните гради
од твоите трендафили
трњето го прегрнав

Утока и нема на твојата тага
на твојата тага на мојата смеа
дур гората гори во горни одаи
дур небото чади врз сниски грмушки

Матеја Матевски

Интерпретација на лирска песна

1. Мотивација
2. Најавување на песната
3. Интерпретативно читање/доживување на песната
4. Емоционална пауза
5. Изразување на доживувањето
6. Анализа на песната
 - Поетска слика
 - Мотивот (јазична естетска)
 - Идејата, основната тема (јазична, естетска)
 - Ритамот
 - Звукот
7. Синтеза и генерализација (основната идеја/порака)
8. Повторно интерпретативно читање/доживување на песната
9. Самостојни задачи/активности на учениците (творечки активности поттикнати од песната, ликовно изразување, творечко изразување).

При обидот да се сфати природата на лирската песна, подобро е барем во почетокот, да се остави настрана естетската категорија и поради нејзината преголема општост. (З. Кравар).

Литература:

1. Китанов Б., “Книжевни прилози за наставата“, Педагошки факултет, Штип, 2006.

2. Китанов Б.; “Методика на наставата по македонски јазик со практикум (од I до IV одделение), Педагошки факултет, Штип, 2001.
3. Kravar Z.; “Uvod u knizevnosti”, Globus, Zagreb, 1986.